

ambitioner allerede var opfyldt, da han i 1953 som statsminister havde underskrevet den nye grundlov. Der er mange tankevækkende momenter i den lille bog.

I forordet til sine erindringer anfører Thorkil Kristensen, at han ikke har ført dagbog, og mange nye oplysninger eller personlige vurderinger rummer bogen ikke, omend dog en række nuanceringer af hans altid problematiske forhold til sit parti. Han anklager Erik Eriksen for ikke at have fortalt sit parti om et tilbud fra Hedtoft i september 1954 om en SV-regering, hvor hvert parti skulle have statsministerposten i to år, i givet fald en markant fravigelse af et fast socialdemokratisk princip. Iøvrigt er hovedparten af erindringsbogen en gennemgang af Thorkild Kristensens offentligt velkendte opfattelser af efterkrigstidens danske økonomi.

Vægten i Poul Nyboe Andersens erindringer ligger på de to perioder, hvor han var minister, i VKR-regeringen 1968-71 og i Hartlings regering 1973-75. I modsætning til Thorkild Kristensens er disse erindringer meget udførlige med fyldige uddrag og referater af dagbogsoptegnelser. Umiddelbart mest interessant er de mange små karakteristikker af politiske aktører og deres reaktioner, ligesom en række situationer er fastholdt i dagbogsnotaterne. At politiske beslutninger ofte træffes informelt, bekræftes f.eks. af skildringen af, hvordan invitationen til NORDEK-forhandlingerne i 1968 blev aftalt i flyet til Nordisk Råds møde i Oslo. Som kildekrift er erindringerne derfor nok af interesse. Men det forekommer besynderligt, at forlaget præsenterer dem som et led i forskningsrådets projekt »Dansk politik under Forandring.«

Henning Poulsen

Erik Boel: *Socialdemokratiets atomvåbenpolitik 1945-88*. (Akademisk Forlag, 1988). 278 s.

Bogen er en politologisk undersøgelse af et enkelt aspekt af et enkelt partis forsvarspolitik – et parti, der i store dele af den undersøgte periode sad med regeringsansvaret, og hvis spillerum for selvstændige markeringer følgelig var begrænset. Ydermere dækker undersøgelsen et langt spænd af år, gennem hvilke både den sikkerhedspolitiske situation på verdensplan, atomvåbnenes placering heri og generelle opfattelser af dem og deres karakter undergik væsentlige forandringer. Opgavens løsning rejser derfor et væld af problemer.

Erik Boel har valgt at betragte hele periodens udvikling i tre parallelle perspektiver, det dansk-nordiske, det atlantiske og det globale. De er lagt til grund for dispositionen, og det er vel et spørgsmål, om det ikke havde været mere hensigtsmæssigt at lægge den anvendte periodisering til grund, hvorved samspillet mellem disse perspektiver var blevet klarere og mange gentagelser undgået. I virkeligheden viser undersøgelsen jo, at det ikke blot var Socialdemokratiets holdning, men selve problemstillingen, der ændredes gennem perioden.

Bogen tegner først og fremmest et billede af Socialdemokratiet i en usikker position mellem sin egen NATO-politik og sin antimilitaristiske tradition, den sidste understøttet af overvejelser omkring Danmarks særlig frem-skudte og risikofyldte geografiske beliggenhed. Noget nyt eller overraskende helhedsbillede er der ikke tale om. Men en række enkeltheder fremdrages og dokumenteres. Ikke mindst interessant er fremhævelsen af det socialdemokratiske Norges normgivende rolle i flere situationer. Nyt er dog især, at undersøgelsen for første gang udnytter in-

ternt socialdemokratisk partimateriale, herunder referater af ministermøder og møder i folketingsgruppen. De giver et indblik i partiets interne overvejelser, er en uvurderlig hjælp til at afbalancere betydningen af de forskellige forklarende faktorer og viser iøvrigt, at partiledelsen overraskende sent nåede frem til en afklaret holdning til spørgsmålet. Det er mere end synd, at alle henvisninger til dette materiale er udeladt i noteapparatet.

Henning Poulsen

Anker Jørgensen: *Bølgegang. Fra mine dagbøger 1972-1975* (462 s., 1989), *I smult vande. Fra mine dagbøger 1975-1977* (499 s., 1989), *Brændingen. Fra mine dagbøger 1978-1982* (579 s., 1990). Fremad.

Der vil kunne rettes kritik mod den store udgave af Anker Jørgensens dagbøger 1972-82. Der vil også komme noget kritik i det følgende. Bortset fra denne kritik må det imidlertid stå fast, at Anker Jørgensens dagbøger er et stort og centralt bidrag til et tiårs historie og vel at mærke, et bidrag, der blivende vil stå som et uomgængeligt kildeskrift til periodens historie. Dette gælder ikke alene, når talen er om det politiske begivenhedsforløb, men også når samtid og eftertid skal forstå det politiske livs former, både når det spidsede til, og når dagligdagen skulle passes. At vi så i tilgift får en uddybet forståelse af personligheden hos den centrale politiske skikkelse, er en fin gevinst.

Når værket skal vurderes i et tidsskrift som *Historie*, er selve apparatet et uundgåeligt moment. Det er absolut for sparsomt. Der er ingen registre; det fik måske gå, at der er givet op over for et sagsregister (det ville have været et kæmpearbejde), men det er meget ulykkeligt og ubekvemt allerede ved læs-

ningen i dag, at der mangler personregister, og det bliver rent galt, når dagbøgerne skal bruges i historisk arbejde, såmænd også i almindeligt folkeoplysende arbejde. At der er en liste uden sidehenvisninger med summariske data over omtalte personer er slet ikke nok, navnlig da listen ingenlunde er fuldstændig. Der vil givetvis også være en hel del, der allerede nu savner stedregister (A.J. har jævnligt gode oplysninger og karakteristikker af arbejdet i kredsen).

Det føles også ofte som en mangel, at der ikke er nogle oplysende noter. Det er givet, at værket ville have svulmet i betænkelig grad; lad måske gå, at der ikke siges noget om, hvad der ligger bag »den seneste udvikling i skandalehistorien mellem grev Knuth og bager-ekspeditricen. Den sag har dog optaget os alle!«. Måske skulle det slet ikke have været med. Mere betænkeligt er det, at der omtales en afskedigelsessag i partiet, og at den afskedigede partifunktionær nævnes ved navn (han er til gengæld ikke i listen over omtalte personer), og at der så ikke siges mere. Enten er sagen værd at nævne, og så bør der være en note om den, eller også skulle den have været udeladt.

Det er virkelig af værdi til karakteristik af A.J., at hans samvær med nærmere og fjernere familiemedlemmer er medtaget. Selv om det som hovedregel er mindre væsentligt, hvem de var og er, havde det alligevel været godt for læseren, om der havde været en slags stamtavle med nogle få data. Efterhånden kommer læseren til at »kende« dem så godt, at det føles som en irritation, at man ikke kan holde styr på dem. At samlivet med familien er med, har ikke nogen betydning for den almindelige historie, men til opfattelsen af Anker Jørgensens personlighed er den side af hans liv slet ikke uvæsentligt. At han i 1974 hjalp Kirsten med at